

حالت دستوری در زبان آلمانی

سعید ساحل

www.ketab.ir

ترجمه

دکتر کاوه بهرامی

۱۴۰۰

۷۹۱

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی

حالت دستوری در زبان آلمانی / سعید ساحل

ترجمه دکتر کاوه بهرامی

Said Sahel. Kasus. Universitätsverlag Winter, Heidelberg, 2018.

ویراستار: آذر مه سنجری

حروف نگار و صفحه‌آرا: سمیرا دهقان

طراح جلد: امیرشاهرخ فریوسفی

ناظر چاپ: نوید سیفان

چاپ اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۶۰۰.۰۰۰ ریال

کتاب حقوق برای دانشگاه شهید بهشتی محفوظ است.

سرشناسه:	ساحل، سعید، ۱۹۷۰ - م. : Sahel, Said
عنوان و نام پدیدآور:	حالت دستوری در زبان آلمانی / سعید ساحل؛ ترجمه کاوه بهرامی؛ ویراستار آذر مه سنجری
مشخصات نشر:	تهران: دانشگاه شهید بهشتی، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری:	هجده، ۱۸۲ ص: ۱۴/۵ × ۲۱ م. م
فروست:	دانشگاه شهید بهشتی، مرکز چاپ و انتشارات، ۷۹
شابک:	۹۷۸ ۹۶۴ ۴۵۷ ۵۱۷ ۴
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	عنوان اصلی: Kasus
یادداشت:	نمایه.
موضوع:	زبان آلمانی -- دستور
موضوع:	German language -- Grammar
شناسه افزوده:	بهرامی، کاوه، ۱۳۶۱ - مترجم
شناسه افزوده:	دانشگاه شهید بهشتی، مرکز چاپ و انتشارات
شناسه افزوده:	Shahid Beheshti University. Printing & Publishing Center
رده‌بندی کنگره:	PF۳۱۰۵
رده‌بندی دیوینی:	۴۳۵
شماره کتابشناسی ملی:	۸۴۱۸۸۶۴

کد ناشر ۱۰۰۱۷۳۴

www.pub.sbu.ac.ir
unipress@mail.sbu.ac.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار مترجم	یازده
پیشگفتار نویسنده	هفده
۱. مقدمه	۱
۲. نظام چهارگانه حالت دستوری در زبان آلمانی	۷
۱.۲. مقوله حالت دستوری	۷
۲.۲. تقسیم‌بندی حالت‌های دستوری	۹
۳.۲. سلسله‌مراتب حالت‌های دستوری	۱۵
۴.۲. خلاصه	۲۲
۳. نشانه‌گذاری حالت‌های دستوری	۲۳
۱.۳. اسم	۲۳
۲.۳. حرف تعریف	۲۵
۳.۳. صفت	۲۷
۴.۳. گروه اسمی	۲۹
۵.۳. خلاصه	۳۳
۴. حاکمیت حالت	۳۵
۱.۴. افعال	۳۵
۲.۴. حروف اضافه	۴۱

- ۳.۴. صفت‌ها ۴۵
- ۴.۴. اسامی ۴۶
- ۵.۴. خلاصه ۴۸
۵. مطابقت حالت دستوری ۴۹
- ۱.۵. حالت دستوری اسنادی ۴۹
- ۲.۵. بدل ۵۳
- ۳.۵. گروه‌های حرف ربطی ۵۶
- ۴.۵. خلاصه ۵۹
۶. حالت دستوری آزاد ۶۱
- ۱.۶. حالت مفعول صریح (آزاد) (قیدی) ۶۱
- ۲.۶. حالت مفعول غیر صریح (آزاد) ۶۶
- ۳.۶. حالت اضافی آزاد ۷۲
- ۴.۶. خلاصه ۷۵
۷. حالت دستوری و نقش‌های معنایی ۷۷
- ۱.۷. انتخاب حالت دستوری و نقش‌های معنایی ۷۷
- ۲.۷. حالت فاعلی و عامل ۷۹
- ۳.۷. حالت مفعول صریح و پذیرا ۸۴
- ۴.۷. حالت مفعول غیر صریح و دریافت کننده ۸۷
- ۵.۷. خلاصه ۹۱
۸. تغییر حالت دستوری ۹۳
- ۱.۸. معلوم در مقابل مجهول به همراه فعل *werden* ۹۳
- ۲.۸. معلوم در مقابل مجهول به همراه فعل *bekommen* ۹۷
- ۳.۸. ساختارهای کنایی ۹۹

۴.۸	ساختارهای میانی	۱۰۰
۵.۸	خلاصه	۱۰۳
۹	درباره موقعیت ویژه حالت اضافی	۱۰۵
۱.۹	منفعل اضافی در حاشیه	۱۰۵
۲.۹	قواعد ویژه برای حالت اضافی	۱۰۸
۳.۹	این حالت اضافی حالت دستوری زبان نوشتاری است؟	۱۱۱
۴.۹	خلاصه	۱۱۳
۱۰	نوسان حالت دستوری	۱۱۵
۱.۱۰	نوسان در حاکمیت حالت	۱۱۵
۲.۱۰	نوسان در مطابقت حالت	۱۱۹
۳.۱۰	نوسان در صورت حالت دستوری	۱۲۴
۴.۱۰	خلاصه	۱۲۷
۱۱	فراگیری حالت دستوری	۱۳۱
۱.۱۱	مراحل فراگیری حالت دستوری	۱۳۱
۲.۱۱	فراگیری حالت دستوری حرف اضافه	۱۴۰
۳.۱۱	خلاصه	۱۴۳
۱۴۵	پاسخ تمرین‌ها	۱۴۵
۱۵۹	کتابنامه	۱۵۹
۱۶۵	واژه‌نامه فارسی-آلمانی	۱۶۵
۱۷۱	واژه‌نامه آلمانی-فارسی	۱۷۱
۱۷۷	واژه‌نامه گزیده توصیفی	۱۷۷
۱۷۹	نمایه	۱۷۹

پیشگفتار مترجم

«حالت» مقوله‌ای دستوری است که از طریق آن، نقش نحوی واژه‌ها در جمله تعیین می‌شود. در ابتدا، دستورنویسان یونانی از این مقوله برای نشان دادن تغییرات اسم و فعل استفاده می‌کردند. پس از گذشت این دوره، حالت دستوری فقط به تصریف اسم محدود شد. دستورنویسان لاتینی نیز، که اصطلاح «حالت دستوری» را مانند بسیاری دیگر از مقوله‌های دستوری از یونانیان کسب کرده بودند، میان دو حالت دستوری فاعلی و غیرفاعلی تمایز قائل می‌شدند. حالت دستوری در زبان آلمانی نیز با کمک گرفتن از اصطلاحات لاتینی و تأثیرپذیری دستورنویسان یونانی دسته‌بندی شده است.

زبان آلمانی چهار حالت دستوری دارد: حالت فاعلی، حالت مفعول صریح، حالت مفعول غیرصریح و حالت اضافی. این حالت‌های دستوری روی گروه‌های اسمی در جمله نشانه‌گذاری می‌شوند و از این طریق می‌توان به نقش نحوی گروه اسمی در جمله پی برد. نشانه‌گذاری روی گروه‌های اسمی همان نمود صرفی مقوله حالت دستوری است که آن را صورت حالت دستوری می‌نامند. پایانه‌های صرفی در حروف تعریف و صفت‌ها و ضیغه نشانه‌گذاری صرفی را برعهده دارند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که بحث درباره حالت دستوری به سه حوزه ارتباط می‌یابد: ۱. مقوله حالت دستوری که شامل حالت فاعلی، حالت مفعول صریح، حالت مفعول غیرصریح و حالت اضافی می‌شود، ۲. صورت حالت دستوری که پایانه‌ها و فرم‌های تصریفی را در بر می‌گیرد و ۳. عناصری که در بافت نحوی جمله حالت دستوری می‌پذیرند.

از آنجا که حالت دستوری در زبان آلمانی از طریق عناصر گوناگونی (فعل، حرف اضافه، صفت و اسم) در جمله به گروه اسمی اعطا می‌شود، تشخیص و نحوه کاربرد آن

برای افرادی که این زبان را به عنوان زبان دوم یا زبان خارجی فرامی گیرند، اهمیت ویژه‌ای دارد. چنانچه زبان آموز درک صحیحی از حالت دستوری و ظرفیت نحوی و معنایی عناصری که به گروه اسمی حالت دستوری می‌بخشند نداشته باشد، در برون داد زبانی خود، دائماً با خطا و جمله‌های نادرستی روبه‌رو خواهد شد. دشواری کار در این است که به دلیل کمبودهایی که در نشانه‌گذاری صرفی وجود دارد، تمایز چهار حالت دستوری به تنهایی از طریق پایانه‌های صرفی ممکن نیست، بلکه نقش‌های دستوری نیز در تشخیص حالت دستوری دخیل‌اند. علاوه بر این، حالت‌های دستوری به طور کامل با نقش‌های دستوری منطبق نیستند و این نکته نیز تشخیص حالت دستوری و انتخاب صحیح آن را برای زبان آموز دشوار خواهد کرد. علاوه بر این، برخی از حالت‌های دستوری در جمله به دلیل مطابقت دستوری رخ داده است و تحت حاکمیت عنصری دیگر در جمله نیست. تشخیص این موارد، که بر ساختارهای اسنادی و یا بدل مشاهده می‌شود، فقط از طریق آشنایی بیشتر با حالت دستوری امکان پذیر است. در مواردی نیز مشاهده می‌کنیم که حالت دستوری نه تحت تأثیر عنصری در جمله است، و نه از طریق مطابقت منتقل شده است، بلکه حالت دستوری ممکن است به صورت آزاد و مستقل نیز در زبان آلمانی نمایان شود.

پیش از آنکه به جزئیات بیشتر درباره ترجمه اثر حاضر بپردازم، باید نکاتی را توضیح دهم. کتاب حاضر ترجمه‌ای است از کتابی با نام حالت دستوری¹ (*Kasus*) اثر دکتر سعید ساحل، استاد زبان‌شناسی در آلمان، که انتشارات دانشگاه هایدلبرگ آن را در سال ۲۰۱۸ منتشر کرده است. انتشارات دانشگاه هایدلبرگ از سال ۲۰۰۵ اقدام به انتشار درسنامه‌هایی با عنوان درآمدی بر زبان‌شناسی آلمانی کرده است. در این درسنامه‌ها، با زبانی ساده و قابل فهم و با هدف تحلیل زبان آلمانی، موضوع‌های گوناگون زبان‌شناسی بررسی می‌شود. همه درسنامه‌ها همراه با تمرین‌اند و برای مطالعه

1. Said Sahel (2018), *Kasus. Kurze Einführungen in die germanistische Linguistik*, Band 21, Heidelberg: Universitätsverlag Winter.

ان‌ها نیازی به دانش تخصصی نیست. واژه‌های تخصصی در متن و در قالب واژه‌نامه‌ای مجزا توضیح داده می‌شوند. دلیل انتخاب این کتاب برای ترجمه این است که تاکنون در سنامه‌ای مجزا، که به موضوع حالت دستوری در زبان آلمانی بپردازد، حتی در آلمان نیز منتشر نشده بود. حالت دستوری در زبان آلمانی در بسیاری از کتاب‌های علمی دانشگاهی در کنار مباحثی مانند شمار، شخص، وجه و دیگر متبدهای دستوری مطرح بوده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این موضوع تا حد زیادی در میان زبان‌شناسان و علاقه‌مندان به علم زبان‌شناسی آلمانی در ایران ناشناخته مانده است. نویسنده کتاب، افزون بر شرح موضوع‌های جدید مربوط به حالت دستوری، به برخی از ابهامات موجود در این زمینه نیز پاسخ داده است و از این رو کتاب می‌تواند علاوه بر دانشجویان رشته زبان و ادبیات آلمانی، آموزش زبان آلمانی و زبان‌شناسی، برای مدرسان زبان آلمانی نیز سودمند باشد.

کتاب از یازده فصل تشکیل شده است. پس از ارائه مقدمه‌ای بر موضوع کتاب در فصل اول، در فصل دوم به موضوع نظام حالت دستوری در زبان آلمانی پرداخته می‌شود. مقوله حالت دستوری، تقسیم‌بندی حالت‌های دستوری و سلسله‌مراتب حالت‌های دستوری از مباحث اصلی این فصل‌اند. در این فصل علاوه بر توضیح درباره نظام نشان‌داری به ربط میان سلسله‌مراتب حالت‌های دستوری، سلسله‌مراتب رسایی و قوت همخوانی نیز پرداخته می‌شود. فصل سوم درباره نشان‌گذاری حالت‌های دستوری روی اسم، حرف تعریف و ضمت و در مجموع بر روی گروه اسمی است. موضوع فصل چهارم، یعنی حاکمیت حالت دستوری، یکی از موضوع‌های مهم در بحث نحو زبان آلمانی است. در این فصل عناصری در جمله بررسی می‌شوند که حالت دستوری اعطا می‌کنند و از این‌رو نیز «حاکمان حالت دستوری» نامیده می‌شوند. افعال، حروف اضافه، صفت‌ها و اسامی از حاکمان حالت دستوری‌اند. البته نوع و تعداد حالت‌های دستوری‌ای که هر یک از این عناصر به دیگر اجزای جمله می‌دهند متفاوت است.